

NyS

Forfatter:	Christer Platzack
Anmeldt værk:	Erik Hansen og Lars Heltoft: <i>Grammatik over det danske sprog</i> , bind I, Indledning og oversigt. Det Danske Sprog- og Litteraturselskab, 2011
Kilde:	<i>NyS – Nydanske Sprogstudier</i> 41, 2011, s. 93-117
Udgivet af:	NyS i samarbejde med Dansk Sprognævn
URL:	www.nys.dk

© NyS og artiklens forfatter

Betingelser for brug af denne artikel

Denne artikel er omfattet af ophavsretsloven, og der må citeres fra den. Følgende betingelser skal dog være opfyldt:

- Citatet skal være i overensstemmelse med „god skik“
- Der må kun citeres „i det omfang, som betinges af formålet“
- Ophavsmanden til teksten skal krediteres, og kilden skal angives, jf. ovenstående bibliografiske oplysninger.

Søgbarhed

Artiklerne i de ældre NyS-numre (NyS 1-36) er skannet og OCR-behandlet. OCR står for 'optical character recognition' og kan ved tegngenkendelse konvertere et billede til tekst. Dermed kan man søge i teksten. Imidlertid kan der opstå fejl i tegngenkendelsen, og når man søger på fx navne, skal man være forberedt på at søgningen ikke er 100 % pålidelig.

Anmeldelse af Erik Hansen og Lars Heltoft: Grammatik over det Danske Sprog. Bind I, Indledning og oversigt.

Det Danske Sprog- og Litteraturselskab, 2011

CHRISTER PLATZACK

1. INLEDNING

Det har fallit på min lott att granska första bandet i *Grammatik over det Danske Sprog (GDS)*, författad av Erik Hansen och Lars Heltoft.^{1,2} I denna inledning följer närmast en jämförelse mellan den danska, norska och svenska referensgrammatiken, och därefter ger jag en översikt över innehållet i band I. Den grundläggande språksyn som utgör basen för GDS refereras i avsnitt 2 och 3. I avsnitt 4 tar jag upp mer betydande invändningar och kommentarer till framställningen i band I, samt listar en del smärre fel och onöjaktigheter. Det kan inte uteslutas att vissa av de saker jag tar upp behandlas utförligare i grammatikens övriga två band. Men eftersom band I verkar vara tänkt att stå på egna ben borde det i sådana fall finnas en hänvisning.

1.1 Den danska, norska och svenska referensgrammatiken

I och med att *Grammatik over det Danske Sprog* utgavs våren 2011 av Det Danske Sprog- og Litteraturselskab, finns det nu relativt omfattande grammatikor över de tre fastlandsskandinaviska språken. Omfångsmässigt lägger sig GDS med sina 1872 sidor mellan den svenska (SAG; Teleman et al. 1999) på omkring 2700 sidor och den norska (NRG; Faarlund et al. 1997) på omkring 1200 sidor. GDS består av tre band, I *Indledning og oversigt*, II *Syntaktiske og semantiske helheder*, och III *Sætningen og dens konstruktion*. Totalt omfattar GDS 20 kapitel, löpande numrerade från kapitel I och II i band ett till det avslutande kapitel XX i band tre; också sidnumreringen är löpande genom de tre banden.

Inte bara omfånget, utan också syfte och ambition, skiljer de tre grammatikerna åt. Den danska och svenska grammatiken beskriver t.ex. både talspråk och skriftspråk, medan den norska koncentrerar sig på dagens norska skriftspråk.

1.2 En teoretiskt sammanhängande ram

En mer genomgripande skillnad mellan den norska och svenska grammatiken å ena sidan och den danska å den andra är grammatikornas förhållande till terminologi och bakomliggande språksyn. Både den svenska och den norska grammatiken betonar vikten av att använda en traditionell terminologi för att inte i onödan försvåra det för läsaren, naturligtvis med hänsynstagande till nyare termer och rön inom modern grammatisk forskning.

GDS väljer en helt annan filosofi. I författarnas förord s. 11 får vi veta att GDS både är ett teoretiskt och ett deskriptivt verk. "Teoretisk [er den] et bud på en sammenhængende ny beskrivelse af dansk på et funktionelt og i vid udstrækning semantisk grundlag", deskriptivt därför att boken också ska kunna fungera som "opslagsværk over grammatiske fænomener og analyser af dansk og dermed som et referenceværk". Förf. påpekar s. 11 att de "har i et vist omfang måttet prioritere bogens faglig-teoretiske sammenhæng højest", något som eventuellt skulle kunna gå ut över den dokumentarisk-filologiska hänsynen. Detta val är fullt medvetet: "[D]et har fra begyndelsen af arbejdet været en forudsætning at bogen skulle fremlægge nye beskrivelser og sammenhænge i dansk".

1.3 Översikt över innehållet i band I

Huvuddelen av GDS första band utgörs av kapitel I: *Sprogvidenskabelig indledning* (s. 15-150) och kapitel II: *Morfologisk og syntaktisk oversigt* (s. 153-342). Kapitlen är uppdelade i fem resp. sex större underavsnitt; de flesta av dessa avslutas med en kort presentation av tidigare forskning som varit av särskild vikt vid framställningen.

Förutom kapitel I och II rymmer band I en förteckning över innehållet i bandet samt en översiktlig presentation av de tre banden, där vi också får veta vem av författarna som har huvudansvaret för ett visst avsnitt. Boken är försedd med två förord, det ena av Det Danske

Sprog- og Litteraturselskab och det andra av författarna. Vidare finns här en förteckning över använda källor, en litteraturlista, en lista med förkortningar och tecken, samt ett register.

2. KAPITEL I: SPROGVIDENSKABELIG INDLEDNING

Det första kapitlet i GDS, *Sprogvidenskabelig indledning*, består av 49 paragrafer, fördelade på fem underavsnitt, I A – I E, med följande rubriker:

- I A Tradition og funktion
- I B Sprog som handling
- I C Sprogets meddelelsesfunktion. Grammatisk sammenbinding
- I D Rektion, konstruktion, valens
- I E Indholdssyntaks

Dessa får var sitt avsnitt i översikten nedan. I mitt referat av kapitel I kommer jag att vara relativt utförlig, för att på den vägen ge läsaren en uppfattning om den teoretiska ramen för GDS.

2.1 Avsnitt I A, *Tradition og funktion*

I avsnitt I A, *Tradition og funktion*, sammanfattar förf. inledningsvis grammatikens huvuduppgifter, t.ex. att redogöra för vilka strukturer som är möjliga och enligt vilka regler dessa är uppbyggda. Här får vi också veta att GDS är deskriptiv, inte normativ, och att förf. som material för analysen utnyttjar både den egna språkkänslan och autentiska språkprov. I högre grad än i tidigare grammatikor uppmärksammar GDS talspråket, ja skriftspråket ses som en ”deriveret monologisk version af talesproget”.

Efter att ha visat hur GDS passar in i den danska grammatiska traditionen, tar förf. upp de för GDS centrala begreppen uttrycks- och innehållssyntax. Också den syntaktiska strukturen ses som tecken och ska därför analyseras både från uttryckssidan och innehållssidan. Slutligen betonas användbarheten av den kontrastiva principen: ”I GDS foretages der formkontrastering hvor det er relevant for fremstillingen af forhold i dansk. Der sammenlignes i et vist omfang med fremmede sprog, med ældre dansk og med dialekt.”

Förf. deklarerar att grammatiken måste vara funktionell, och visar hur vissa analyser blir klarare genom denna utgångspunkt. Den grundläggande tanken är att innehållssidan kan manifesteras med hjälp av pragmatiska och textuella distinktioner. Det pragmatiska perspektivet utgör t.ex. basen till beskrivningen av interjektionernas semantik och syntax, och det textuella perspektivet blir ett verktyg för att studera tema-remå, fokus o. dyl. Förf. betonar vidare att de beskriver danskan på dess egna premisser utan att snegla mot andra språks grammatiska system.

Till sist belyser förf. begreppet *grammatisk kategori*. I GDS omfattar detta begrepp inte bara de traditionella ordklasserna utan också syntaktiska konstruktioner. Samspelet mellan fasta syntagmatiska mönster och positioner utgör ett teckensystem, och därför måste det analyseras både med avseende på innehåll och uttryck. Vid innehållsbeskrivningen uppmärksammas att inte alla ord som hör till en kategori uppfyller alla kriterierna på kategorin. Förf. poängterar dock att det inte finns glidande övergångar mellan kategorier.

2.2 Avsnitt I B, *Sprog som handling*

Avsnitt I B, *Sprog som handling*, har som huvudsyfte att visa att språklig betydelse inte bara är deskriptiv utan också kommunikativ, med språket, här danskan, som medel till social handling.

Språkets allmänna kommunikativa funktioner gör det möjligt för oss att kategorisera och beskriva vår omvärld, att uttrycka vår subjektivitet, att komma överens (social handling) och att säkra att mottagaren uppfattar kommunikationen som relevant.

Vi får en kortfattad och elementär framställning av läran om talhandlingar och talaktens förankring i kommunikationssituationen. Begreppet *illokution* införs och dess förhållande till propositionen klargörs. Performativa uttryck presenteras och exemplifieras. Skillnaden mellan citerad talhandling och talhandlingen själv poängteras, och förf. diskuterar de villkor som måste vara uppfyllda för att en talhandling ska vara lyckad.

På s. 51 påpekar förf. att ”[k]ernen i den sproglige intersubjektivitet er at vi kan forstå hinanden, både i dagligdags forstand [...] og i gyldighedsforstand”. De tar upp talhandlingstyper och talhandlingsdimensioner i anslutning till Habermas universalpragmatik, och belyser

Habermas begrepp *kommunikativer* och *konstativer*. Kommunikativerna används för att ange talhandlingens position i texten, som i ex. *lad mig begynde med at sige at ...*, medan konstativerna är talhandlingar som beskriver den objektiva världen. Slutligen behandlas också modus som i dansk böjning visar sig i kontrasten imperativ – indikativ.

Förf. urskiljer två talhandlingstyper för subjektivitet, upplevelser (känslö- och viljeuttryck) och representativa talhandlingar (presentationen av vårt kommunikativa jag, som t.ex. *jeg vil ikke stikke noget under stolen*). Ett tredje sätt att uttrycka jaget på är som socialt jag, ett jag som ingår i regulativer som syftar till att få lyssnaren att utföra eller inte utföra en viss handling, t.ex. *jeg forbyder jer hermed at deltage i de arrangementer*. Till denna typ hör också värderande utsagor, som i *det er forkert at tage bolsjer fra børn*.

Vid all kommunikation pågår det parallellt ett arbete med att hålla samtalen vid liv. Denna aspekt tar förf. upp under rubriken ”Relation”. Ingen av samtalsparterna får tappa ansiktet, ingen ska känna sig kränkt, och det finns språkliga medel att backa när man gått ett steg för långt: *er du gift eller ... hvis jeg må være så fri*.

2.3 Avsnitt I C, Sprogets meddelelsesfunktion. Grammatisk sammenbinding

Avsnitt I C belyser olika sidor av språkets informationsstruktur. Informationsstrukturen bildas av de pragmatiska, textuella och grammatiska principer som skapar sammanhang i en text. Likt talhandlingarna kan informationsstrukturen ses ur två perspektiv, det universalpragmatiska och det språkspecifika. Två distinktioner är centrala: (a) en som har med informationens strukturering att göra, något (kommentar) meddelas om något (ämnet), och (b) en som avser förutsättningarnas struktur, skillnaden mellan gammal (delad) och ny (presenterad) information. I båda fallen finns en typisk men inte nödvändig ordning: ämnet före kommentaren (*Johan har redan kommit*), och gammal före ny information. Förf. påpekar att satsens inledande position är särskilt viktig eftersom det som placeras här avgör perspektivet på meddelandet.

Danskan kan placera så gott som vilket led som helst på förstaplatsen. Förutom att visa på denna möjlighet måste grammatiken fastställa vilka grammatiska led som kan stå på förstplatsen, och vad ett led på denna plats har för innehåll.

Förf. urskiljer tre principer för en välformad text: Principen om konsistens, principen om sammanhang, och förekomsten av *bindare*, d.v.s. grammatiska medel att få sammanhang i en text, som upprepning, pronominell syftning, bestämd form, m.m.

Förf. konstaterar att bundna och identifierbara storheter inte är det samma. Så är t.ex. *manen* i följande exempel identifierbart utifrån vår omvärldskunskap, men det är inte bundet: *Han kastade sig upp på en häst och tog tag i manen.*

Subjektet som grammatikaliserat ämne utgör enligt GDS satsens *tema*, medan *remat* utgörs av den verbalhelhet som grammatikaliserar kommentaren. Temat är det omarkerade valet av fundament. Ett *dynamiskt* fundament är en identifierbar storhet som inte har varit nämnd i den tidigare texten. Ett sådant fundament visar vad vi ska tala om härnäst. Slutligen tar förf. upp olika aspekter på begreppen *fokus* och *kommentar*, bl.a. fokusoperatorer och fokus i relation till satsschemats innehållsfält.

2.4 Avsnitt I D, Rektion, konstruktion og valens

I avsnitt I D preciserar förf. vad de lägger in i begreppet *syntax*, nämligen läran om hur kategorierna och ordstammarna kombineras, utan hänsyn till i vilken ordning leden kommer. Ledföljden behandlas för sig i *topologien*, läran om ledens ordningsföljd, i II E.

Rektion eller *styrning*, som är ett centralt begrepp både för syntaxen och topologien, får sin definition i §27: ”Ved REKTION forstås det fænomen at et element (en grammatisk kategori eller en ordstamme) er betingelsen for tilstedeværelsen af et andet element i samme sætning.” Ett exempel är det direkta objektet: för att det ska kunna finnas måste det finnas ett styrande transitivt verb. Objektet är beroende av verbet, det föreligger en dependensrelation mellan verb och objekt.

När rektionen går åt båda hållen, A styr B och B styr A, så talar man om *interdependens*: väljer man A så måste man välja B, och väljer man B så måste man välja A. Det klassiska exemplet i dansk grammatik på interdependens är relationen mellan finitet och subjekt: om vi har valt finit verb så måste vi också välja subjekt, och har vi valt subjekt så måste vi välja finit verb.

Två andra centrala begrepp i syntaxen är *konstruktion* och *valens*. Med konstruktion förstås dels den strukturella uppbyggnaden av ett syntagm, dels resultatet av denna uppbyggnad. Gränsen mellan konstruktion och valens är inte helt klar, men medan konstruktion kan beteckna rektionsförhållande både mellan abstrakta syntaktiska kategorier och ordstammar, är valens inskränkt till fall där ordstammen är styrningens utgångspunkt. Verbstammens styrning av objekt är ett exempel på valens, medan finitets (finitmorfologins) styrning av satsadverbial är exempel på konstruktion.

Begreppen *svag* och *stark styrning* diskuteras också. Förf. konstaterar bl.a. att det danska verbet i de flesta fall är en svag styrare: ett verb som *spise* möjliggör förekomsten av ett objekt, men framtingar inte ett objekt. Med *fleksivreaktion* menas det fall där en ordstam styr en böjningsändelse, som t.ex. prepositionens styrning av kasus i tyska, latin och andra kasusspråk. *Kongruens* föreligger när den syntaktiska kontexten bestämmer att samma böjningsform ska förekomma på flera ställen i texten; i detta fall är det alltså kontexten som är styrare.

Dependens och interdependens är de grundläggande uppbygningsprinciperna för språkliga helheter. Till dessa kommer en tredje uppbygningsprincip, samordning. Förf. knyter här an till äldre dansk grammatisk terminologi och inför termerna *katatakse* för interdependens, *hypotakse* för dependens, och *paratakse* för samordning. En struktur som är uppbyggd med katatax kallas *katatagme*, motsvarande termer för hypotax och paratax är *hypotagme* och *paratagme*.

Till sist berör förf. skillnaden mellan att som GDS se styrning som den grundläggande relationen, och att se ordföljd som grundläggande. I det senare fallet hör led med samma fördelning i satsen till samma kategori. GDS utgår som nämndes ovan från hur kategorierna och ordstammarna kombineras, utan hänsyn till ledföljden. Ledföljden används som ett arbetsredskap, t.ex. vid *substitutionsprove*: led som är utbytbara mot varandra i samma kontext är ofta *syntaktiska ekvivalenter*. Substitutionstestet är emellertid inte avgörande, bara vägledande: det som skapar ledtypernas ekvivalens är att de har samma rektionsförhållande till verbet. Substitutionstestet bör kompletteras med *permutationsprover*, där man undersöker alternativa placeringar av samma led eller samma placering av olika led.

Förf. konstaterar också att det finns långtgående likheter mellan en analys baserad på distribution och en baserad på hur kategorierna och ordstammarna kombineras. En sådan likhet är att den ordföljdssekvens som utgör basen för distributionen är den samma som den som är resultatet av ordstammarnas och kategoriernas kombination: den uppbyggda konstruktionen svarar mot en ordföljdssekvens med ledvärde. ”For at tale i metafor: Den flytter samlet.” (s. 99).

2.5. Avsnitt I E, *Indholdsyntax*

Som vi redan sett menar GDS att språket är ett system av tecken, vart och ett med uttryck och innehåll. På alla nivåer, även den syntaktiska, måste analysen ta hänsyn till båda sidorna. De tre grundläggande relationerna, katatax, hypotax och paratax, finns både på innehållssidan och på uttryckssidan.

I avsnittets inledning fördjupas diskussionen om valensbegreppet och dess innebörd för uttrycks- och innehållssyntaxen. På uttryckssidan kan valens beskrivas som verbstammens styrning av subjekt, objekt, adverb och predikativ, på innehållssidan som verbetydelsens styrning av argument (innehållssubjekt, innehållsobjekt etc.). Förf. introducerar och exemplifierar distinktionen fasta och fria led, där fasta led är valensbundna och fria led är i fri kombination med verbet. Den enda fasta ledtyp som är obligatorisk för alla verb är subjektet. Verbets betydelse bestämmer antalet och arten av verbets valensled.

Förf. ger så en översikt av innehållssyntaxen och dess begrepp. De börjar med predikationer, vilka byggs upp enligt schemat *predikat + argument*.

Ett innehållsled definieras på följande sätt (s. 120): ”Et INDHOLDSLED er et sætningsled anskuet fra dets betydningsside, det vil sige et sætningsled fastlagt ud fra sine grammatisk relevante indholdsrestriktioner.” Styrningsförhållandena mellan ett verb och ett innehållsled kan vara desamma som mellan verbstammen och ett uttrycksled, men de kan också skilja sig åt; jämför *banen galer* med *det regner*, där *banen* men inte *det* både är innehållsled och uttrycksled. Asymmetri mellan innehålls- och uttryckssidan har vi också i fall med underförstått subjekt i en infinitivfras. I beskrivningen använder GDS en särskild notation

(*koefficient* och *orientering*) för att uttrycka samspelet mellan uttryck och innehåll.

Semantiska roller förstås i GDS som innehållsenheter som på olika sätt specificerar innehållssubjektet och innehållsobjektet, exempelvis agentiv, inagentiv, kausativ, inkausativ, intressent, helhet och del m.fl. Det är den syntaktiska konstruktionen som avgör hur de semantiska rollerna tilldelas; jfr exempel som *de to træer valtede* och *stormen valtede de to træer*, där rollen inkausativ tilldelas innehållssubjektet i det intransitiva fallet men innehållsobjektet i det transitiva.

Bisatser kan analyseras med avseende på presupposition och implikation: *at*-satser som uttrycker en presupponerad predikation kallas *faktiva satser*. Verb som styr en faktisk sats är t.ex. *beklage*, *huske*, *argre*. Andra verb styr bisatser som implicerar men inte förutsätter en handling, som *lykkes* och *overtale*. En tredje grupp av verb styr bisatser vars innehåll varken är presupponerat eller implicerat. Till denna grupp hör verb som *antage*, *mene*, *påstå*.

Satsens innehållssida är ett hierarkiskt system av semantisk information, uppbyggd efter tre principer: styrning, attribution och räckvidd (skopus). *Styrningen* är t.ex. valensstyrning, *attributionen* har sin roll vid specificeringen av argument och predikat, och *räckvidd* visar sig när predikatet eller argumentet får sitt innehållsvärde av element som kombineras fritt med predikatet. Ett exempel är relationen mellan ett satsadverbial och satsen, där räckvidden anger den del av satsen som modifieras av satsadverbialet.

Förf. introducerar en ny terminologi som används vid redogörelsen för satsens innehållssida. Propositionen har *frastisk*, *tropisk* och *neustisk* funktion, där den *frastiska* är själva innehållet i propositionen, den *tropiska* har att göra med om detta framställs som reellt eller ej (modus) och det *neustiska* visar vilken illokutionär funktion yttrandet har.

Predikationer kan också förekomma utan verb, t.ex. i vissa typer av satsförkortningar, som *op*, *lille Hans* och *hvad med os to til Grækenland sammen*.

3. KAPITEL II, MORFOLOGISK OG SYNTAKTISK ÖVER-SIGT

Det andra kapitlet i GDS, *Morfologisk og syntaktisk oversigt*, består av 85 paragrafer, fördelade på sex underavsnitt, II A – II F, med följande rubriker:

- II A Ordklasserne
- II B Strukturen i det danske fleksivsystem
- II C Orddannelse
- II D Syntagmer og konstruktioner
- II E Ledstilling
- II F Syntaktisk tryk

II A – II F presenteras närmare nedan.

3.1. Avsnitt II A, *Ordklasserne*

I avsnittet *Ordklasserne* ger förf. först en allmän inledning till ordklassläran, och går därefter igenom ordklass för ordklass: substantiv, pronomen och artiklar, adjektiv, räkneord, verb, konjunktioner (både samordnande och underordnande), prepositioner, interjektioner och adverb. Avsnittet avslutas med en förklaring till varför GDS i huvudsak övertagit den klassiska ordklassläran, trots dess metodologiska problem.

3.2 Avsnitt II B, *Strukturen i det danske fleksivsystem*

Avsnittet *Strukturen i det danske fleksivsystem* är, som framgår av den avslutande bakgrundsteckningen, en utförligare version av Heltoft (1998). Framställningen är i huvudsak övertygande, och avsnittet utgör ett av de intressantaste partierna i GDS teoretiska ram.

Enligt den inledande översikten är danskan inte längre något böjningsspråk av indoeuropeisk typ, utan i stället är böjningssystemet agglutinerande, där det råder ett isomorft förhållande mellan böjningsändelse och innehåll. Minst 12 böjningsparadigm kan urskiljas i modern danska: numerus, bestämdhet, genitiv, kasus, genus, komparation, modus, tempus, diates, passivens subjektivitetsböjning, perfektum och diates. Det typiska böjningsparadigmet är binärt, det är i uttrycket en motsättning mellan ett noll-morfem och ett fonetiskt uttryckt morfem,

och det är innehållsmässigt entydigt, d.v.s. varje paradigm markerar för én distinktion. Som belysande exempel väljer förf. adjektivets bestämdhetsböjning. Paradigmet är binärt, *smuk-smukke*, på uttryckssidan visar det opposition mellan *-0* och *-e*, *smuk-0*, *smukke-e*, och innehållsmässigt uttrycker det en opposition \pm identifierbar.

På innehållssidan måste således ett paradigm vara uppbyggt kring en och samma semantiska distinktion. Detta postulat ger upphov till hjälpmedlet *paradigmeknekkeren*, som används som ett test på förekomsten av ett böjningsparadigm; sådana föreslagna paradigm som inte har en enhetlig innehållssida sorteras bort. GDS ger på s. 225 som exempel på detta bl.a. den traditionella uppställningen av kasusparadigmet, som är treledet: *hun – hende – hendes* (nominativ – akkusativ – genitiv). Det finns ingen semantisk distinktion som detta paradigm är uppbyggt kring. Däremot kan vi bryta sönder paradigmet i två binära paradigm, vart och ett uppbyggt kring en semantisk distinktion: ett paradigm för kasus, *hun – hende* (nominativ – akkusativ) och ett för bestämdhets- och predikativbildning: *Peter – Peters* (icke-genitiv – genitiv).

3.3 Avsnitt II C, Orddannelse

Huvuddelen av avsnittet *Orddannelse* behandlar ordens struktur, hur morfem kombineras till ord. Här går förf. igenom sammansättning och avledning, fugeelement och prosodiska förhållanden. Den avslutande paragrafen tar upp stammodifiering genom vokalinskott eller konsonantreduktion, som blir aktuell när sammansättningen eller avledningen leder till konsonantgrupper som varken det grammatiska eller det fonetiska systemet accepterar. Som exempel kan nämnas stammen *artikel*, som i bestämd form blir *artiklen*, men som ensam stam behöver stödvokal: *artikel*.

3.4 Avsnitt II D, Syntagmer og konstruktioner

I avsnittet *Syntagmer og konstruktioner* ger förf. en framställning av de viktigaste valensmönstren och konstruktionstyperna i danskan, samtidigt som de exemplifierar begreppsapparaten. Bl.a. redogör de för hur satsen indelas i led och hur dessa är uppbyggda. De poängterar åter att styrning är den grundläggande syntaktiska relationen och visar hur de olika syntagmtyperna katatagm, hypotagm och paratagm representeras

i grammatiken. Vidare tar de upp samordnande och underordnande konjunktioner, och berör vad de kallar *serialkonstruktion*, t.ex. möjligheten i danska att samordna två verb som kongruerar i modus och i tempus, ex. *de sidder og venter, de sad og ventede, sid bare og vent her*. Andra begrepp som tas upp är satskärna (verbet + fasta led), intransitiva och transitiva verb och konstruktioner, konstruktion med prepositionsobjekt ("middelbart" objekt), predikatkonstruktion och kopulaverb, konstruktioner med fast adverbial, infinitivkonstruktioner, *at*-infinitiver, trivalenta verb, *der*-konstruktioner och bisatskonstruktioner.

3.5 Avsnitt II E, *Ledstilling*

I avsnittet *Ledstilling* presenterar förf. danskans ledföljdssystem med utgångspunkt i satsschemat. Bestämda regler råder dels för hur de olika ledtyperna placeras i förhållande till varandra, dels för vilka betydelser som man kan uttrycka med ledföljden. I anslutning till äldre dansk grammatisk tradition urskiljer man två ledföljdmönster, *helsætningsledstilling* också benämnd *deklarativ ledstilling* eller *ikke styret ledstilling*, och *ledsætningsledstilling* eller *neutral, styret, ledstilling*. I Teleman et al. (1999) svarar dessa mot *fa*-mönster (finit-(sats)adverbial) och *af*-mönster (adverbial-finit).

Begreppet *hovedsætning* diskuteras liksom satsfläta och satsklyvning. Förf. tar vidare upp kärnfältets uppbyggnad och visar att leden inom predikationen identifieras av sina positioner, som subjektsplassen, satsadverbialsplassen, och platsen för predikativer och fasta adverbial. Därtill kommer ett antal funktionella platser, som andraplatsen för det finita verbet, förstaplatsen (fundamentet), extraposition och platser för interjektioner.

3.6 Avsnitt II F, *Syntaktisk tryk*

Syntaktisk tryk är ett uttrycksfenomen som spelar en stor roll för det danska språkets syntax. Några funktionellt viktiga tryckförhållanden tas upp här. Särskilt viktigt är enhetstrycket, som är uttryck för sammansatta predikat och sammansatta argument, det s.k. sammanställningstrycket och det pragmatiska kontrasttrycket.

4. GRANSKNING AV GDS, BAND I

4.1 Övergripande kommentarer

En grov översikt över bandets innehåll gavs i inledningen, avsnitt 1 ovan; jag kommer här i huvudsak att göra nerslag i texten till kapitel I, *Sprogvidenskabelig indledning* och kapitel II, *Morfologisk og syntaktisk oversigt*.

Låt mig först och främst framhålla att jag läst det inledande bandet av GDS med stort intresse; det är en i många avseenden imponerande framställning av det danska språkets grammatik som författarna här presenterar. Som framhålls i förordet är GDS ”et bud på en sammenhængende ny beskrivelse af dansk på et funktionelt og i vid udstrækning semantisk grundlag”, och som fackman följer man med spänning hur denna beskrivning växer fram, utan att man för den skull behöver dela författarnas grundtanke att den kommunikativa funktionen utgör språkets bas. Det finns partier där man skulle vilja att författarna mer utförligt argumenterade för sina ståndpunkter, och jag måste erkänna att jag inte ser ett färdigt sammanhängande system. I det stora hela vilar dock GDS på en solid strukturalistisk grund där språket ses som ett system av tecken, med uttryckssida och innehållssida, och där styrning är den grundläggande konstruktionsprincipen. Förf. utlovar en sammanhängande ny beskrivning, och de håller till stor del vad de lovar, även om det inte alltid är uppenbart hur olika delar av beskrivningen hänger samman.

Som fackman kan man alltså läsa de inledande två kapitlen med stor behållning, och dessa kapitel borde också kunna fungera på en inledande grammatikkurs som exempel på vad som fordras för att man ska kunna tala om en grammatisk helhetssyn. Samtidigt måste man ställa sig frågan om inte ett referensverk av den typ som GDS också vill vara riskerar att förlora i användbarhet när de enskilda beskrivningarna formuleras i en delvis föga känd terminologi och förutsätter en språksyn som kan vara främmande för läsaren. En noggrann genomläsning av band I skulle naturligtvis hjälpa, men man kan inte gärna ställa sådana krav på brukarna av ett referensverk. Ett sätt att underlätta hade varit att förse GDS med en utförlig termförklaring enligt mönster från Teleman et al. (1999, band I), men någon sådan finns tyvärr inte.

Jag vill också framhålla att GDS är ett mycket välgenomarbetat verk: det är svårt att beslå förf. med direkta felaktigheter eller självmotsäg-

elser. Detta kommer indirekt att framgå av min granskning nedan: i huvudsak är de invändningar och kommentarer jag har att komma med små och utan betydelse för helheten.

Det kan vara befogat att här kommentera författarnas svar på frågan om vilken danska det är som beskrivs i GDS. Med utgångspunkt i sin uppfattning om att språket primärt är ett kommunikationssystem, (s. 51: ”Sproget er grundlæggende intersubjektivt”) framhåller förf. talspråkets centrala roll, och ser skriftspråket som en ”deriveret monologisk funktion” av talspråket. Här kan det finnas skäl att påpeka att den nya IT-tekniken snarast lett till ökad användning av det skrivna språket, som inte alls längre i huvudsak måste vara monologiskt – man behöver bara tänka på SMS, chatt, facebook och andra dialogiska användningar av skriftspråket.

Man skulle naturligtvis också kunna ifrågasätta författarnas uppfattning att språket primärt är ett kommunikationssystem och i stället hävda att det specifika språket är en externaliserad version av tankens språk, där den kommunikativa funktionen är sekundär i förhållande till den för människan unika kognitiva förmågan att i tanken kunna gå från den ena domänen av verkligheten till den andra, att intressera sig för saker som inte direkt är nödvändiga för vår överlevnad, m.m. Se bl.a. Platzack (2011: 35 ff.) och Berwick & Chomsky (2011). Det är inte uppenbart för mig att det ena eller andra synsättet med nödvändighet skulle passa bättre i den teoretiska basen för en referensgrammatik som GDS.

4.2 Smärre fel

Utan att direkt söka efter smärre fel har jag vid läsningen uppmärksammat ett litet antal onöjaktigheter, som här listas. Dessa småfel får antagligen tillskrivas missar i korrekturläsningen. Generellt sett är mitt intryck att GDS är mycket grundligt genomarbetad, och fel av den typ jag tar upp här visar nog bara att det är närmast omöjligt att undgå korrekturfel i en text av någotsånär omfång.

S. 30, felstavat svenskt ord: *bon som bodd här hela livet --> ... bodde ...* alt. ... *bott* ...

S. 174. GDS hävdar i sin beskrivning av *proprier* att dessa inte, i motsättning till appellativer, kan böjas i numerus. Detta är dock inte

helt riktigt, vilket en google-sökning på danska internetsidor visar: Se t.ex. följande exempel: *De to Anner har boet i Troense i henholdsvis 20 og 30 år.*

På s. 217 gör sig förf. skyldiga till ett slarvfel, när de diskuterar enhetsstryck: ”Retningsadverbiernes vigtigste funktion er at stå som prædikativer [---]. Her indgår de i en fast, såkaldt enhedstryksforbindelse med det finitte verbum.” Utsagan illustreras med följande exempel: *bun kom hjem, han er ude.* Finitet har dock inte direkt med detta att göra, vilket framgår av Kap. II, § 81, där enhetsstrycket uppges falla på kopula och predikativ, utan att inskränkas till finit kopula. Detta framgår också av exemplet s. 337: *jeg er desværre blevet forkolet.*

Ett liknande slarvfel återfinns på s. 94, där förf. skriver: ”Et eksempel er forholdet mellem finit verbum og objekt, der (hvad udtrykssyntaksen angår) er hypotakse”. Vad jag förstår borde ordet ”finit” inte varit med här: det spelar i detta sammanhang ingen roll om verbet är finit eller infinit, det relevanta är att verbstammen (t.ex. *spise*) svagt styr objektet (som därför kan utelämnas).

På s. 311, schemat i § 68.1, förekommer ett korrekturfel. I texten just ovanför schemat har en notation införts för de olika fälten i sats-schemat, bl.a. SA för satsadverbialets mittfältplats. I schemat för hel-sättningsledstillingen anges trots detta satsadverbialspositionen som A, vilket enligt notationslistan är notationen för ”övriga adverbialer”. Nederst s. 313 finns ytterligare två fall av två ledföljder med A i stället för SA.

4.3 Det danska böjningssystemet

Ett av de mest intressanta avsnitten i GDS är beskrivningen av danskans böjningssystem, se referatet i avsnitt 3.2 ovan. Som vi sett menar GDS att danskan har ett agglutinerande böjningssystem, där det råder ett isomorft förhållande mellan böjningsändelse och innehåll. Det typiska böjningsparadigmet är binärt, det är i uttrycket en motsättning mellan ett noll-morfem och ett fonetiskt uttryckt morfem, och varje paradigm markerar för en semantisk distinktion.

Inget av de övriga nordiska språken verkar ha utvecklat ett böjningssystem av den danska typen. En intressant fråga, som GDS dock inte tar upp, är hur och varför det moderna danska böjningssystemet etab-

leras. Äldre danska hade enligt GDS ett icke agglutinerande böjnings-system av den indoeuropeiska typen, med portmanteau-morfem och möjlighet till icke binära paradig. Enligt GDS har detta system i sin helhet övergått till ett binärt agglutinerande system. Det hade varit intressant att få veta om man historiskt kan belägga denna övergång i skrifterna, och om övergången följer det vanliga S-kurvemönstret. Är utvecklingen mot ett agglutinerande system den enda möjliga eller kan man tänka sig att utvecklingen också kan gå i motsatt riktning? Ett vanligt antagande är att agglutinerande böjning är ett tidigt steg i cli-nen från ett system utan böjning till ett system med böjning. Kan man tänka sig att andra skandinaviska språk kommer att genomgå samma utveckling som danskan? GDS framställning av det danska böjningssy-stemet väcker många frågor, och man kan bara önska att det kommer möjligheter i framtiden att närmare utveckla konsekvensen av detta sätt att se på danskans böjningssystem.

4.4 *Skelegrammatik*

Med hänvisning till Jespersens term *skelegrammatik* framhåller GDS s. 36 att man vill beskriva danskan på dess egna premisser, utan att snegla mot hur andra språk beskrivs. Denna arbetsprincip bygger på före-ställningen att varje språk är ett unikt teckensystem, och den går på tvärs med uppfattningen att språket är en del av den specifikt mänsk-liga kognitionen och därför universellt till sin natur. I sin praxis drar sig emellertid inte GDS för att anta universella principer (universell pragmatik, universella språkhandlingar). Man gör också jämförelser med andra språk och varieteter av danska, något som skulle vara rätt poänglöst om inte dessa språk hade en gemensam grund. Man kan också lägga märke till att förf. s. 31 tar upp begreppet universalier och skriver: ”Formen er sprogspecifik realisation af de af de enkelte sprog uafhængige universalier”.

4.5 *Katatagmer*

4.5.1 *Subjektet och finit utgör en katatagm i uttrycksyntaxen.* På s. 83 konstaterar förf: ”Enhver dansk sætning med verbum i finit, tempusbøjning form [--] forudsætter et subjekt, og subjektet forudsætter et verbum i finit form. Hverken subjekt eller finit verbum kan undværes når resul-

tatet skal blive en sætning.” Detta gäller uttryckssyntaxen, som därför måste ta till formellt subjekt i fall som det regner. Eftersom det saknar betydelse finns det inget innehållssubjekt i ett sådant här fall, och alltså ingen katatagm i innehållsanalysen.

GDS verkar här förbise att det finns fall i danskan där subjektet saknas på uttryckssidan. Ett sådant fall uppstår vid utelämnning av subjekt i fundamentet, där det framgår av kontexten vad som är subjekt på innehållssidan. I en redogörelse för vad en person har gjort under dagen, kan frågan *Vad gjorde han på kvällen?* besvaras med meningen *Besøgte universitetet*, där pronomenet *han* saknas i fundamentet. Det är oklart för mig hur GDS skulle analysera ett sådant exempel. Liknande har vi vid subjektshellips i samband med samordning: *Ministeren var i folketinget om dagen og besøgte universitetet om aftenen kvelden*. I ingetdera fallet är det något problem med katatagmen i innehållssyntaxen. Men problemet rör här alltså uttryckssyntaxen. Åtminstone känns det som en förlorad generalisering om fall som dessa på uttryckssidan analyseras som hypotagmer, med hänvisning till att subjektet kan utelämnas.

På s. 86, överst, konstaterar förf: ”men udbygning med subjekt sker kun ved finit form, og da skal den ske”. Det är oklart hur GDS ser på konstruktionen objekt med infinitiv, d.v.s. fall som *Han børte det regne på taget*. Blir inte infinitiven här utbyggd med subjekt? Man bör lägga märke till att vi måste ha subjekt vid denna konstruktion: om inget annat står till buds får vi ta till formellt subjekt.

4.5.2 Prepositionsfraser analyserade som katatagmer. Prepositionssyntaxer kan enligt GDS både analyseras som katatagmer och hypotagmer. I det första fallet styr prepositionen och det följande nominalet varandra ömsesidigt, i det senare är styrningen enkelriktad, nominalet är styrt av prepositionen. Enligt s. 272 f. är prepositionssyntaxen en katatagm i följande fall, där varken preposition eller nominal kan utelämnas:

- a. när prepositionssyntaxen är fritt, t.ex. *de dansede i haven*
- b. när prepositionssyntaxen är prepositionsobjekt, *skæde på præ-sidenten*

Vid lokativa prepositionssyntagm som *læsse på vognen, svømme over åen* är relationen enligt GDS däremot hypotaktisk. Ett tecken på detta är att man kan utelämna det styrda nominalet, som i *læsse på, svømme over*.

GDS avviker här både från den danska traditionen, som ser alla prepositionssyntagm som katatagmer, och från den generativa grammatiken, där prepositionssyntagmet genomgående analyseras som hypotagm. Se s. 280f. Det enda egentliga argument som ges i GDS för den dubbla analysen är skillnaden med avseende på möjligheten att utelämna nominalen. Detta är dock ett bräckligt argument. Uttrycket *løbe til byen* anger liksom uttrycket *svømme over åen* vilken sträcka man tillryggalägger, men endast vid *svømme over* kan nominalet saknas, jfr **løbe til*. En möjlig förklaring skulle kunna vara att *over* men inte *til* är adverb när det är betonat, inte preposition, men i så fall kan exemplet inte användas som argument för den uppfattning som GDS torgför.

Ett argument som däremot skulle stödja analysen att prepositionssyntagmet i båda fallen är en hypotagm är det faktum att nominalet kan skiljas från prepositionen och placeras i fundamentet både i de fall som GDS analyserar som katatagm och i de som analyseras som hypotagm: *haven dansede de i, vognen læssede de på*, medan prepositionen inte ensam kan placeras först, **i dansede de haven, *på læssede de vognen*.

I avsaknad av entydiga test på katatagm resp. hypotagm finner jag det tveksamt om man i en grammatik som GDS måste ta ställning. Här är det eventuellt en nackdel att förf. ”i et vist omfang [har] måttet prioritere bogens faglig-teoretiske sammenhæng højest” (s.11).

4.5.3 Nominaler i uttrycks- og innehållssyntaxen. Enligt GDS analys är nominaler katatagmer på innehållssidan; kärnan utgörs av bestämmare + kategori. Däremot är de hypotagmer på uttryckssidan, ”med artiklen som den nødvendige angiver af syntaktisk funktion”. Det är oklart för mig hur artikeln kan vara nödvändig på uttryckssidan när den de facto saknas i obestämd form pluralis. Ingen av de analyser som presenteras s. 275-276 tar upp fallet med obestämd pluralis. Ett pronomen kan ensamt vara kärna (ett pronomen har i sig både bestämdhetsfunktion och kategoriutpekningfunktion) och i analogi med detta skulle man eventuellt kunna tänka sig något liknande för obestämd pluralis, men jag kan inte finna något om detta i GDS band I.

4.6 Satsschemat och ledföljden

4.6.1 *Förstaplatsen, andraplatsen och den deklarativa satsen.* På s. 311 läser vi att om förstaplatsen i satsen ”er udfyldt og verbet er tempusbøjet, er sætningen deklarativ (fremsættende)”. Detta är naturligtvis inte helt sant: förstaplatsen kan också vara fylld med ett frågande hv-ord (hvem, hvad, hvor etc.), och satsen blir då en fråga. Att förf. här väljer att bortse från hv-orden framgår också s. 315, §66.1, där man ställer upp reglerna för deklarativ ledföljd: ”Når det finitte verbum står på 2. udfyldte plads, er sætningen deklarativ (fremsættende) og skal tolkes som realis.” Men också en direkt hv-fråga uppfyller villkoren, vilket förf. här nämner utan att kommentera varför samma ordföljd kan tolkas både som realis och icke realis (hv-frågan).

4.6.2 *Ikke fremsættende ledstilling.* På s. 316 konstaterar förf.: ”[N]år det finitte verbum er det første udfyldte led, er sætningen ikke fremsættende og kan ikke være en simpel konstatering, men må betyde non-realis.” Det typiska fallet är den direkta ja/nej-frågan, men också fall som kunne jeg blot leve mit liv om igen räknas hit. Den uppställda regeln slirar emellertid, det kan inte (bara) vara finitets placering på första plats som är avgörande för den modala tolkningen. Också i exempel med förstaledsellips står det finita verbet som ”förste udfyldte led”, men tolkningen är trots det realis: *Hvad gør du? – Tænker på Lisa.*

4.6.3 *Fundamentfelt.* En skillnad mellan det deklarativa mönstret (fa) och det neutrala mönstret (af)¹ är enl. s. 320 att endast det deklarativa har fundament. Också här gör hv-orden att framställningen i GDS kan ifrågasättas. Se följande exempel:

fa-mönster: *Hvad tænker du på?*

af-mönster: (Jeg spurgte) *hvad du tænker på*

I båda fallen återfinns ett hv-ord som svarar mot ett nominal styrt av preposition *på* på första plats i satsen. I fa-fallet är det ingen tvekan om att hv-ordet står i fundamentet, men var står det i af-fallet? En möjlighet är att hv-ordet också här står i fundamentet; placering i fundamentet skulle då inte vara ett särskiljande kriterium på fa- och

af-mönster. Jag har argumenterat för att så är fallet i Platzack (1987), se också Engdahl (2000). I min uppsats har jag visat att man kan göra generaliseringsvinster genom att anta endast ett satsschema, där placeringen av det finita verbet på platsen efter fundamentet svarar mot fa-mönstret, och förekomsten av en subjunktion på denna plats med finitet efter satsadverbialiet svarar mot af-mönstret. Att subjunktioner kan dyka upp mellan *hv*-ordet och subjektet i danskan så väl som i svenskan ser vi av följande danska exempel från nätet: *Ring fx til direktøren og spørg hende hvem, som du bør tale med om et eventuelt samarbejde.*

I Platzack (1987) föreslog jag att platsen efter fundamentet skulle betecknas ”typplatsen”, eftersom valet av element på denna plats bestämmer satsens typ: realis eller icke realis. I närmare anslutning till GDS terminologi vore ”modusplatsen” en möjlig beteckning. Lagg för övrigt märke till att man kan argumentera för att detta också är platsen för det imperativa verbet, den synliga reflexen av modusböjningen i danskan. Att vi får irrealistolkning av modusplatsen när det står ett *hv*-ord i fundamentet, men realistolkning när fundamentet t.ex. är ett nominal skulle kunna beskrivas i termer av att fundamentet styr eller har räckvidd över modusplatsen, och därför kan påverka tolkningen av ledet på modusplatsen.

På s. 68 skriver förf: ”Vi vil definiere fundamentet som den størrelse der afgør meddelelsens perspektiv.” Ett förstaled som inte uppfyller denna funktionella definition är alltså inte fundament. Vad finns det för exempel på sådana första led som inte är fundament? Hur ser man t.ex. på satsinitialt formellt subjekt? Eftersom definitionen av fundament snarare hör hemma på innehållssidan än på uttryckssidan, och formellt subjekt inte svarar mot något på innehållssidan, så borde alltså *det* i *Det regner* inte räknas som fundament. Frågan är om inte ett sådant språkbruk snarare förvirrar än klargör.

På s. 73 skriver förf: ”Subjektet – der allerede er grammatikaliseret som tema – er det helt ventelige og umærkede valg af fundament.” Liksom i kommentaren till s. 68 ovan kan man fråga sig hur väl detta passar med formellt subjekt, som saknar innehållsmotsvarighet och därför knappast kan vara tema: såvitt jag vet har det formella subjektet på uttryckssidan samma syntaktiska egenskaper som ett tematiskt

subjekt, d.v.s. den omärkta positionen är platsen före det finita verbet. Men den förklaring till att förstaplats gäller för tematiska subjekt som GDS ger fångar då alltså inte upp formellt subjekt. Det är svårt att se det tilltalande i en sådan beskrivning.

I detta sammanhang kan vi också se på en diskussion s. 31 av en skillnad mellan danska och svenska. Både (a) och (b) går bra i svenskan:

(a) *det har blivit en man nerskjuten härinne*

(b) *en man har blivit nerskjuten härinne*

I danska går (a) men inte (b): ”Dansk kan ikke have ubestemt subjekt på fundament- eller subjektspads som et simpelt konstaterende udsagn om en begivenhed eller tilstand”. Och man fortsätter: ”Denne modsætning må tolkes sådan at de svenske *det*-konstruktioner ikke er semantiske ækvivalenter til danske *der*-konstruktioner”. Man kan naturligtvis fråga sig om skillnaden inte snarare har med olika användning av fundamentet att göra; danskan har andra restriktioner än svenskan vad beträffar fundamentet, t.ex. är det i svenskan möjligt att utelämnat ett ramtopik i fundamentet och därmed skapa en V1-deklarativ, något som inte går i danskan. Se följande exempel: (*Vad gör du om bilen inte vill starta?*) *Sparkar jag på den. / *Sparker jeg til den.* Å andra sidan antyder citatet från GDS att också ordföljden *härinne har en man blivit nerskjuten* inte går på danska, och då kan det ju inte gärna röra sig om olika bruk av fundamentet.

4.7 Mindre diskussionspunkter

S. 99, överst: Ett pronominent objekt placeras i en dansk huvudsats före eventuellt satsadverbial, medan ett nominalt objekt måste komma efter satsadverbial: *Jeg kender ham ikke* men *jeg kender ikke Lars*, jfr **jeg kender Lars ikke*. GDS skriver: ”Forklaringen – eller bedre: den supplerende regel – er at trykssvage pronominalle led skal stå så tæt som muligt på deres styrende verbum”. Detta är ingen övertygande regel, särskilt formuleringen ”så tæt som muligt” är oklar. Vid omvänd ordföljd står t.ex. pronomenet inte intill sitt styrande verb: *Nu kender forfatterne ham ikke*, jfr **Nu kender ham forfatterne ikke*, en ordföljd som ännu var möjlig på H.C. Andersens tid. Man kan också lägga märke till att denna

ordföljd är möjlig i svenskan (*Nu känner honom författarna inte*), men att man där föredrar *Nu känner författarna honom inte*, trots att en placering närmare verbet står till buds.

På s. 205 skriver GDS: ”Supinum kan enten anvendes i perfektums-konstruktioner og betegner da usamtidighed, eller den kan anvendes i perifrastisk passiv”. I danska finns ingen formell skillnad mellan verbformen efter *have* och den verbform som används i perifrastisk passiv, men eftersom de två formerna har olika valens borde man hålla dem isär. Lägg f.ö. märke till att svenskan i detta fall också har formskillnader: 1. Formen efter *ha* kongruensböjs inte med subjektet, vilket däremot formen i den perifrastiska passiven gör. 2. Formen efter *ha* slutar för starka verb med *-it*, medan motsvarande form i passiv är *-et*. 3. I dialekter där finalt *-t* faller kan *-t* falla i supinum men inte i (neutrum) vid perifrastisk passiv. Man kan naturligtvis hävda att det danska systemet är annorlunda, men skillnaden i valens kvarstår.

På s. 215 skriver förf. att ”sättningsadverbialer føjes til verbets finitte form og ikke som det ellers upræcist siges, til ’sætningen’”. Denna analys, som också nämns nederst s. 87, predicerar att det inte ska finnas satsadverbial i infinita strukturer. Enligt Teleman et al. (1999, IV: 88) finner vi dock satsadverbial i svenska infinitivfraser, se exempel som *han lovade [att inte bara arbeta på helgerna]*. Att danskan är som svenskan här visas av följande exempel från nätet: ”Kaptajn” Matteo Carrara lovede at ikke skuffe hende. GDS beskrivning är således inte optimal.

S. 239-40: Med termen *derivativ*, eller avledningselement, förstår GDS ett element som varken är rot, stam eller böjningsändelse. ”Derivativer har som funktion at definere en stamme som en bestemt ordklasse, oftest ved at omdefinere en stamme fra én ordklasse til en anden.” (s. 240). En fråga man kan ställa sig här är om inte derivativen alltid skulle kunna vara det som ger ordklass; det skulle t.ex. innebära att man måste anta ett osynligt derivativ vid simplexord, d.v.s. ord vars stam är lik den enkla roten, som *gå*, *hest*, *lyst*, *med*, *ord* etc. Eftersom GDS tillåter noll-morfem borde detta vara en fullt möjlig lösning. En rot som *få* skulle till exempel kunna knytas både till nollderivativet för adjektiv och nollderivativet för verb, *få+0* (adjektiv) och *få+0* (verb).

På s. 246 använder sig GDS av noll-affix, i första hand för att beskriva vissa typer av substantiv avledda från verb: *sug* från *suge*, *båb* från *båbe*

o.s.v. Det är inte helt klart för mig varför man måste analysera dessa som avledda från verb; med ett mer generellt grepp skulle man kunna säga att *håb* är bildat från den ordklassneutrala roten *håb* med hjälp av det substantiviska noll-affixet, *håb+0*, medan *håbe* är bildat från den ordklassneutrala roten *håb* med hjälp av verbsuffixet *-e*, *håb+e*.

5. SLUTORD

Det finns vad jag förstår ingen anledning att förlänga granskningen av de två inledande kapitlen i GDS. Inledningen till grammatiken är gedigen, intressant, lärorik. Vi får vad författarna lovar i sitt förord: “et bud på en sammenhængende ny beskrivelse af dansk på et funktionelt og i vid udstrækning semantisk grundlag”. Jag har väckt frågan om hur teoretisk och ny en referensgrammatik kan tillåtas vara: det rör sig hela tiden om en balansgång mellan referensgrammatikens krav och den teoretiska framställningens krav, och den enda mer vägande invändning jag har mot GDS är att den sannolikt kommer att kräva mer av sina brukare än vad vanligt är för referensverk. Med detta sagt kan jag bara prisa författarna för att de inte endast i ord utan också i handling visat hur en grammatik enligt de valda ramarna kan te sig när den appliceras på nutida danska.

Christer Platzack
Språk- och litteraturcentrum
Lunds Universitet
Christer.Platzack@nordlund.lu.se

NOTER

- 1 Ett stort tack till Robert Zola-Christensen, Lena Ekberg och Lone Koldtoft som läst en preliminär version och därvid kommit med värdefulla synpunkter och rättelser. Tack också till deltagarna på Grammatikseminariet, Lund, för synpunkter och diskussionsinlägg, samt till NyS-redaktörerna Tanya Karoli Christensen och Janus Mortensen för all hjälp. Jag är naturligtvis själv ansvarig för återstående fel och brister.
- 2 Også en stor tak fra NyS-redaktionen til Kjeld Kristensen, konsulent ved Det Danske Sprog- og Litteraturselskab, for korrekturlæsning af denne anmeldelse!
- 3 Om förkortningarna af och fa, se 3.5 ovan.

LITTERATUR

- Berwick, Robert C. & Noam Chomsky (2011) *The Bilingual Program: The Current State of its Evolution and Development*. Cambridge: The MIT Press.
- Engdahl, Elisabet (2000) ”’Ordinarie platser’ och ’övergivna spår.’” Elisabeth Engdahl & Kerstin Noren (utg.): *Att använda SAG: 29 uppsatser om Svenska Akademiens grammatik*. (Meddelanden från Institutionen för Svenska Språket, MISS 33). Göteborg: Göteborgs universitet. 67-76.
- Faarlund, Jan Terje, Svein Lie & Kjell Ivar Vannebo (1997) *Norsk referansegrammatik*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Heltoft, Lars (1998) ”Det danske morfologiske system.” I *Selskab for Nordisk filologi, Årsberetelse 1996-1997*. København. 85-99.
- Platzack, Christer (1987) ”Huvudsatsordföljd och bisatsordföljd”. Ulf Teleman (utg.): *Grammatik på villovägar*. Stockholm: Esselte. 87-96.
- Platzack, Christer (2011) *Den fantastiska grammatiken. En minimalistisk beskrivning av svenskan*. Stockholm: Norstedts.
- Teleman, Ulf, Staffan Hellberg & Erik Andersson (1999) *Svenska Akademiens grammatik*. Stockholm: Norstedts Ordbok.